

BENĞİ

Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi
BENĞİ World Journal of Yörük-Türkmen Studies

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bengi>

ISSN: 2717-6584

Ahmed Baba Efendi Tekkesi Şeyhi Eş- Şeyh El-Hâc Mehmet Bahâüddîn Efendi

Sheik Of Ahmed Baba Efendi Lodge Sheikh El-Hâc Mehmet Bahâüddîn Efendi

doi: 10.58646/bengi.1223889

Geliş/Received: 24.12.2022

Kabul/Accepted: 07.05.2023

Muhammet KEMALOĞLU*

Özet

Türkiye'nin fethini müteakip Bursa ve çevresi zâviye, tekkeler, hanlar, hamamlar, imarethaneler, bimârhaneler ile işlenmeye başlamıştı. Türkistan'dan gelen dervişler veya diğer dini nitelikli gruplar her araziye kendi mührünü vuruyordu. Bu kapsamda, Bursa'da çeşitli tarikatlara ait olmak üzere birçok tekke ve zâviye inşa edilmişti. Osmanlı Devleti'nin ve Türkiye coğrafyasının şekillenmesinde isimleri bilinen/bilinmeyen bu büyüklü küçüklü dini yapıların ve yapıların yönetenlerin (Ulu Cami, Yeşil Türbek, Emir Sultan Camisi, Orhan Gazi Camisi vb.), bu yapıların mensuplarının etkileri yadsınamayacak kadar büyüktür. Yeni Türk ülkesine akın eden bu şeyhler, dervişler yerleştikleri topraklarda vakıflar, yurtluklar kurmaktaydı. Tekkeler, zâviye, ziyaretgâhlar, dergâhlar, âsitâneler, namazgâhlar, camiler, mescitler, ribatlar vb. yapılar birer kolonizasyon merkezleridir. Ebu İshak Kazerunî Zâviyesi, Bedrüddin Pars Bey Zâviyesi ile Emir Sultan Zâviyesi bunlardan sadece bir kaçıdır. On yedinci yüzyıla özelinde de Bursa'da farklı tarikatlara ait 60 kadar zâviyenin olduğu bilinmektedir. Ahmed Baba Efendi Tekkesi Bursa'da bilinen tekkelerden bir tanesi olup, tekkenin kurucu

* **Sorumlu Yazar/Corresponding author:** Dr., TRT Genel Müdürlüğü, e-posta: muhammetkemaloglu@gmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-7542-7517>.

Atıf/Citation: Kemaloğlu, M. (2023). Ahmed Baba Efendi Tekkesi Şeyhi Eş- Şeyh El-Hâc Mehmet Bahâüddîn Efendi. *BENĞİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi*. 2023 (2), 84-100.

ailesinin tarihi Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna kadar gitmektedir. Çalışmamızda Ahmed Baba Efendi Tekkesi'nin üçüncü halifesi eş-Şeyh El-Hâc Mehmed Bahâüddîn Efendi'den bahsedilerek çeşitli yönleri ana hatlarıyla ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Baba Efendi Tekkesi, Bahâüddîn Efendi, Bedrüddin Pars Bey Zâviyesi, Bursa, Tekkeler.

Abstract

Following the conquest of Turkey, Bursa and its surroundings began to be processed with zawiyas, lodges, inns, baths, soup kitchens and bimarhanes. Dervishes or other religious people coming from Turkistan would put their own seal on every land. In this context, many dervish lodges and zawiyas were built in Bursa, belonging to various sects. The influence of the rulers and members of these large and small religious structures and structures, whose names are known or unknown, in the shaping of the Ottoman Empire and the geography of Turkey, is undeniable (Great Mosque, Green Tomb, Emir Sultan Mosque, Orhan Gazi Mosque, etc.). These sheiks and dervishes who flocked to the new Turkish country were also establishing foundations and dormitories in the lands they settled. Lodges, zawiyas, pilgrimage sites, dervish lodges, asitane, namazgahs, mosques, masjids, ribats, etc. structures are colonization centers. Ebu İshak Kazerunî Lodge, Bedrüddin Pars Bey Lodge and Emir Sultan Lodge are just a few of them. It is known that there were about 60 zawiyas belonging to different sects in Bursa in the seventeenth century. Baba Efendi Lodge is one of the known lodges in Bursa, and the history of the founding family of the lodge goes back to the foundation of the Ottoman State. In our study, the life of Sheikh el-Hâc Mehmet Bahâüddîn Efendi, the third caliph of Baba Efendi Lodge, is discussed.

Keywords: Baba Efendi Lodge, Bahâüddîn Efendi, Bursa, Lodges Bedrüddin Pars Bey Lodge, Sheikh el-Hâc Mehmet Bahâüddîn Efendi.

Giriş

Osmanlı devletine bir müddet başkentlik yapmış olan Bursa'nın en eski ve ileri gelen aileleri arasında Pars ailesi de bulunmaktadır.

Pars ailesinin tarihi¹ Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarına kadar gider. Şeyh Bahâüddîn Efendinin (kendisine aynı zamanda Baha denmektedir) baba soyu, Bursa Umurbey/Kozca Köyü'nün köklü ailelerinden olup, Pars Beyler ailesi olarak bilinir ve Sultan Murad zamanında "Pars Bey" namıyla tanınan Bedrüddin Mahmud Beye (Şeyh Abdullah oğlu Bedrüddin) dayanır (Kemaloğlu, 2022: 5, 10, 13, 20, 263; Karahan, 1943:2; Akkılıç, 2002:1425-1426; Neylâ ve Bekir Peynircioğlu Arşivi; Bozkurt, 2015:11-32).

Şeyh Bahâüddîn Efendi'nin oğlu Muhittin Baha Pars, bir vesile ile ailesinin kökenlerini: *"dedem, Bursa/Şehreküstü'de sahsına ait türbede yatmakta olup, büyük dedesi Pars Bey'in, babası Bahâüddîn Efendi'nin, dedesi Şeyh Hafız Ahmet Efendi'nin Bursa'da birçok vakıf ve hayır kurumu tesis ettiğini söyler"* (Bursa Gazeteciler Cemiyeti, 2021a).

Bursa tekkeleri, dergâhları ve zâviyeleri ile bu tasavvufi unsurların banileri ve mirasçılarının siyasi, dini, sanat, zanaat, edebiyat ve eğitim alanlarında kültürümüze yaptıkları hizmetler ile bıraktıkları yüzlerce yazma ve basma eser tarihçilik nokta-i nazarından kıymetli değerlerinden olup, geçmişin aydınlatılması ve anlaşılması için de nadide kaynaklardır. Emir Sultan ve Baba Efendi gibi dergâh ve tekkelerden intikal eden yazma eserler ve mimari unsurlar geçmişi aydınlatan ışıklardır. Bundan başka Mehmed Şemsüddin Efendi'nin Yadigâr-ı Şemsî'si, Mehmet Tahir'in Osmanlı Müellifleri ve diğer sûfi önderlerin kaleme aldığı eserlerle kültürün kuşaktan kuşağa intikalini sağlamışlardır. Bu eserler kaleme alınmamış olsaydı, bugün Bursa'nın kültür tarihiyle meşgul olanların işi daha zor olacaktı. Bahâüddîn Efendi de Bursa tasavvuf kültürünün önemli simalarındandır. Ancak hakkında yazılanların çok dağınık ve yetersiz oluşu bizi kendisi hakkında çalışmaya sevk etmiştir. Bahâüddîn Efendi büyük oğlu (Şeyh) Mehmet Baha Pars'ın hayattaki torunu Neylâ Peynircioğlu ve damadı Bekir Peynircioğlu'nun aileye ait bilgi ve belgeleri tarafımızla paylaşması sayesinde Bahâüddîn Efendi ile ilgili daha derli toplu bir çalışmanın ortaya çıktığını değerlendirebiliriz.

1. Eş- Şeyh el-Hâc Mehmet Bahâüddîn Efendi'nin Hayatı

Çevresinde şair ve besteci olarak tanınmış, ney üstadı Ahmed Baba Efendi Tekkesi Şeyhi Bahâüddîn Efendi (1808/1828?-1902-1904/1320), Bursa'da doğmuştur. Bahâüddîn

Çalışmamızın hazırlanmasında paylaştıkları bilgi ve belgelerle desteklerini esirgemeyen, Mehmet Baha Pars'ın hayattaki torunu Neylâ Peynircioğlu, damadı Bekir Peynircioğlu (Prof. Dr. Bedrettin Pars Bey ve Bedriye Hanım'ın kızı) ile Prof. Dr. Mehmet Akif Tural'a teşekkür ederim.

Efendi'nin ismi kaynaklarda Mehmed Bahâüddîn/Mehmet Bahâuddin Efendi (El- Hac Bahâüddîn, Hacı Baha, Şeyh Baha Efendi, Bahâüddîn Efendi veya Hacı/Baha Efendi seklide zikredilmektedir. Baba Efendizade olarak da anılmıştır. Babası, Pars Beyler'den Ahmed Baba Efendi (1773-1840), Bursa, Karşeyh Mahallesi (Kaplanoğlu, 2016; Hatıra yahud Mirat-ı Brusa, 1323(1905-06): 30) yaptırılan tekkenin Nakşî Şeyhliğini yapar. 1463 tarihli kadı sicili, 1487, 1530 ile 1587 tarihli tahrir defterlerine göre Karşeyh Mahallesi, Bursa'nın eski mahallelerinden olup, Eski Valilik Binası yakınlarındadır. Bursa Belediye Başkanlığı yapan Ahmet Muhtar Bey, şair ve yazar Mehmet Baha Efendi, asker, eğitimci, idareci Hakkı Baha Pars (Atatürk'ün harp okulundan sınıf arkadaşı), Bursa milletvekilliği yapan Muhittin Baha Pars, eğitimci ve yazar Vedide Baha Pars, operet Umur Pars, Ateş Pars, Melahat Pars bu soydan gelmektedir (Neylâ ve Bekir Peynircioğlu Arşivi; 1315 Duhullülere Mahsus Künye Defteri, Hakkı Baha-17 No'lu Künye Defteri; Ağca, 2007:217; Kaplanoğlu, 1988: 257; Arslan, 2018: 168-172; Huyugüzel, 2000:169; Kara, 1987: 77-88; Çavdar, 1989: 101-117; Kepecioğlu, 2009: 76, 165-166; Kara, 1987: 89-98.).

Mehmet Bahâüddîn Efendi, altı kez evlenmiştir. İlk eşi Mudanyalı olup ismine ulaşılammıştır. Diğer eşlerinden Halime Hanım'ın güzel mevlit okuduğu ve Vedide bahanın ona benzediği rivayet edilmektedir, Hayriye Hanım (Arnavut? kökenli olduğu söylenmektedir), Nâkiye Hanım (Nakiye Hanım'ın esasen Nefise Hanım, ismini taşıdığı ve İbrahim Paşa'nın kızı? olduğu veya Bursa kumandanı Hafız Mustafa Paşa'nın kızı olduğu şeklinde farklı rivayetler mevcuttur) ile Mihriban Hanım aslen Mihaliçli'dir. Halime Hanım'dan Mehmed Baha ve Hakkı Baha; Nakiye Hanım'dan Muhiddin Baha Pars, Rukiye Pars ile Mihriban Hanım'dan Növber (Nöber) Altıntaş dünyaya gelmiştir (Kemaloğlu, 2022:5).

Büyük kardeşi Şeyh Hacı Hafız Mehmet Said Efendi'nin, 1871 yılında irtihalinden sonra, Şehreküstü'ndeki (شهره كوستدى), Bursa'nın merkezinde bir semt adı) Ahmed Baba Efendi tekkesinin şeyhi olmuş (1288 (9) ?-1871) (Kaplanoğlu, 1988: 96; Bursalı Mehmed Tâhir Bey, 1972: 358-360) ve otuz seneden fazla talip olanlara (arayanlar, talibler; bilhassa talebeler) hizmet etmiştir (Kepecioğlu, 2009: 168-169; Bursa Tarihi Çarşı ve Hanlar Birliği, 2022).

Ahmed Baba tekkesi mürşitleri sırasıyla;

1. Hacı Ahmed Baba Efendi, 1261/1845,
2. Seyyid Hacı Mehmed Said Efendi (*eş-Şeyh el-Hâc* Mehmed Said Efendi), 1287/1871,
3. Şeyh Hâfız Bahâüddîn Efendi, 1320-1902-1904'tür (Kemaloğlu, 2022: 20).

Bursa’da hayır hasenat denilince ilk akla gelenlerden biri de Baha Efendidir. Sadece kendi imkânları ile yetinmeyip, Encümen-i Hayrat adıyla kurdukları cemiyet, vakıf vb. ile de yardımlarını daha geniş kitlelere ulaştırmaktaydı. Kendisi fakirlere ve muhtaçlara yardım eden bir kişi olarak bilinmektedir.

Mehmet Şemseddin, Yâdigari Şemsi’sinde:

“Biraderinden tahsil görmüş, şair Ziya ve Eşref Paşalarla daha birçok erbâb-ı kemâlden feyz almış, malûmâtını genişletmiştir. Mesnevî okuyan hoca Hüsam Efendi’nin ilim ve kemâlinin mirasçısıdır. İnzivayı sever, hükümet işlerine karışmak istemez, maddi mesuliyetli işlerden kaçardı. Mütevazı, vakur, siması lâtif, sevimli ve hüccetinden büyük ve küçük herkes istifade ederdi. Derviş olmak için kendisine müracaat edenlere: “Ben henüz derviş olamadım ki makam-ı irşatta bulunayım. Beş vakit namazına devam et, kimsenin aleyhinde bulunma, güzel ahlâk sahibi olmaya çalış. İşte dervişlik budur” derdi. Kitaplarıyla tekkede zengin bir kütüphane tesis eylemişti” (Kepecioğlu, 2009: 169) der.

Aynı dönemlerde Bursa’da iki Şeyh Bahâüddîn Efendi’nin de daha vardır. İlk Şeyh Bahâüddîn Efendi, Hicri 1287 (Miladi 1870) tarihli Bursa Vilâyet Salnamesi’ne göre, Şeyh Bahâüddîn Efendi, Pars ailesinden olmayıp Bursa’da ünlü Emîniye Tarikatına mensup ve Bursa’da yöneticilik yapmıştır (Hicri 1287 (1870) Tarihli Hüdâvendigar Vilâyeti Salnamesi: 51; Kadan, 2002:50-52; Subaşı, 2007: 11; Öztürk, 2014: 112-117, 161; Hüdâvendigâr Vilayeti Salnâmesi, Sene 1288/1871: 46; Hüdâvendigâr Vilayeti Salnâmesi, Sene 1289/1872: 46; Hüdâvendigâr Vilayeti Salnâmesi, Sene 1290/1873, 43; Hüdâvendigâr Vilayeti Salnâmesi, 1291/1874:39; Hüdâvendigar Vilayeti Salnâmesi 1292/1875: 39; Hüdâvendigâr Vilayeti Salnâmesi:42; Hüdâvendigâr Vilayeti Salnâmesi, 1294/1877:42; Subaşı, 2022: 24, 37, 62, 90, 104, 120; Öztürk, 2014:112-117, 161; Hüdâvendigâr Vilayeti Salnâmesi, Sene 1293/1876: 42; Subaşı, 2022: 20; Kadan, 2002:50-52; Hicri 1287 (1870) Tarihli Hüdâvendigar Vilâyeti Salnamesi: 53; Vurgun, 2018: 175).

İkinci Şeyh Mehmed Bahâüddîn Efendi Efendi (d. ?? - ö. 1138/1725-26), divan şairi, 18. yüzyıl) ise Bursa Tuzpazarı’ndaki Halvetiye Tekkesi’ne şeyhidir (Bahâ, Şeyh Mehmed Bahâeddin Efendi, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/baha-seyh-mehmed-bahaeddin-efendi>). Ancak bu Bahâüddîn Efendi ile çalışmamızın konusu olan Bahâüddîn Efendi birbirlerinden farklıdır.

2. Edebi Kişiliği

Kültür ve medeniyetin hayati unsurlarından biri de sanattır, edebiyattır. Bugün şiirimizde Yunus'un, Eşrefoğlu'nun, Niyazi Mısıri'nin ya da İtrî'nin adının anılmadığı musikimiz yoktur. Bütün bunlar tekkelerin ve tarikatların yetiştirdiği büyük sanatçılardır. Bir tarikat şeyhi olmasının yanı sıra Bahâüddîn Efendi şair kişiliği ile de tanınmıştır. Bu özelliği vasıtasıyla bazı zamanlarda halkın bazı istek ve arzularını saraya iletilebildiği görülmektedir.

“Hüdavendigâr Vilayeti dahilinde Bolvadin Kasabası civarında Karin nam mahale iskân olunan Silistre ve Ruscuk muhacirleri için teşkil edilen karye-i samî-i hazret-i padişahiye mensuben...Osmanlı padişahının bir yandan kendi hazinesinden sağladığı paralarla muhacirler için mescit ve mektep yaptırması halkı minnettar kıldı. Muhacirleri teşekkür etmek için Bursa'da Baba Efendi Dergâhı postnişini Şeyh Hacı Bahâ Efendi'ye şiir yazdırarak bunu mektupla birlikte saraya gönderdiler. Silistre muhacirlerinin padişah II. Abdülhamid'den istekleri sadece yukarıda belirtilen cami ve mektepten ibaret değildi “... verilen mazbata ile câmi-i şerîf üzerine müteallik olunmak üzere şu'a'râdan Bursa'da Baba Efendi Dergâhı postnişini reşâdetlü Hacı Bahâ Efendi tarafından irşad olunup gönderilen tarih ile ma'an ve leffen arz ve takdim kılındı...” (Köç, 2017:29-55; DABOA, Fon no: Y..PRK.DH., K:8, G:2).

Tasavvufî yaşamda ve tekke, dergâhlarda terbiyenin amacı ideal insan tipine ulaşmaktır. Yalnız "Allah'a" yönelik bir sevgi değil, birbirini Allah için seven toplum hedeflenmiştir. Madde-manâ ilişkilerinde denge, kabalık, gösteriş gibi istenmeyen davranışlar reddedilmiştir.

Bu bağlamda Bahâüddîn Efendi, nasihat verici manzumeler, gazeller, kasideler de yazmıştır. Kasidelerinden bir örnek olarak aşağıdaki beyitleri gösterilebilir.

*“Ey olan bâde-i ikbâl-i muvakkat ile mest,
Akîbet eyliyecekdir seni bu hâlin pest,*

*Niye bu rütbe tefahür niye bu kibr ü gurur,
Bir gün elbet ideceksin bu güzевgehden ubûr* (Mehmet Şemseddin, 1332: 187-196; Kepecioğlu, 2009: 169; Kaplanoğlu, 1998: 271),

*Nice Dârâ vü Skenderleri itmiş imha,
Köhne dünya bizi de itmede bir bir ifna,*

.....

.....

Arz-ı hâl eyleme mahlûkuna Hâlık var iken,

Sonra gül sandığın elbette olur sana diken (Kepecioğlu, 2009: 169; Mehmet Şemseddin, 1332: 187-196; Bursalı Mehmed Tâhir Bey, 1972: 358-360; Bursa Gazeteciler Cemiyeti, 2021b; bursa.com, 2015; Aslan, 2007: 56-57 181),

İste tevfikini mevla'nın ede sana refik,

Badehu şevk ile ol salik-i rah-ı tahkik" (Kara, 2022; Naci Kum şiiri, Uludağ Dergisi'nde bir şiirini yayımlamıştır (bursa.com, 2015).

Şiirin tamamı Yâdigari Şemsi yer almaktadır (Mehmet Şemseddin, 1332:187-196).

Şeyh Hâfız Mehmed Bahâüddîn Efendi, aynı zamanda tekkede bir kütüphane kurmuş (Mehmet Şemseddin, 1332: 187-196), bu kütüphaneye ait dokümanlar günümüzde "Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi"ndedir.

4. Hayırseverliği ve Vakıf Faaliyetleri

Baba Efendizâde Reşâdetlü *el-Hâc* Bahâuddin Efendi, cemiyet hayatında önemli bir kişilik olup bir takım hayır faaliyetlerinde bulunmuştur. Nitekim, 17 Muharrem 1320 (26 Nisan 1902) tarihinde vakfiyesinde, Sultan Orhan Camii karşısındaki arsasına, kendi imkânlarıyla yaptırdığı Cami-i Kebir Caddesi yakınındaki 7 adet dükkânını vakfetmiştir. Akabinde, kiraya verilen dükkânlardan elden edilen gelirler, kız/erkek ayrımı gözetmeksizin, 8-12 yaşlarındaki 70 çocuğa, fes, püskül, gömlek, içdonu, şalvar, hırka, mintan ve ayakkabı, kız çocuklarına baş yemenisi, basma entari almak için tahsis edilmiştir. Kıyafetler Ramazan ve Kurban Bayramlarında verilecektir. Yine, her yıl Recep ayının ilk cuma gecesinde okutulacak mevlit ve ikram için de 100-1200 kuruş harcanacaktır. Dergâhta her hafta bir Kur-an hatmedilecek olup, hatimlerin duaları ise her cuma günü yapılacak. Hatimleri yapan hafızlara her ay 40 kuruş mütevellî heyetine ise 60 kuruş verilecektir. Eğer artan bir gelir kalır ise bu artan kısım dükkânların tamiratına aktarılacak yine de artan bir gelir olursa yardım edilen çocuk sayısı artırılacaktır, demiştir. Kendisinden sonra da vakıf yönetiminde kimlerin olacağını *kendisinden* sonra vakıf mütevellîliğini, eşi Nefise Hanım ibneti Mustafa Kazım Paşa'nın, sonrasında çocuklarından tekkede şeyh olanın mütevellî olmasını, tekkede şeyh olarak görev ifa eden çocuklarının sû-i hâli ve başarısızlığı anlaşılırsa, hâkim tarafından Allahtan korkan ve ahiretteki

hesabi bilen birisinin müteveli olması şart kılar” (Kepecioğlu, 2009: 169; Kumaş, 2011: 71; Çam, 2019: 62-65; Vakıf Kayıtlar Arşiv, 2022; Mehmet Şemseddin, 1332: 187-196).

Kendi döneminde Ahmed Baba Tekkesini bütünüyle yenileyen, tekkenin mihrap ve minberini nakışlarla tezyin eden Bahâüddîn Efendi'nin, cuma ve pazartesi geceleri tarikat ayinini icra ettiği de kaydedilmiştir (Kara, 1987: 89-98; Tek, 2007: 211-240).

Tarih düşürme (Ebced), Arap harflerini kullanarak-ebced hesabında her harfin bir sayı değeri vardır-tarih düşürme sanatıdır. Divan şiirlerine mahsustur. Bahâüddîn Efendi'nin, vakfiyesinin yanı sıra Kayhan Camii'nin (Kayhan Cami. 15. yüzyılda Bursa tüccarlarından Kayganzade Musa oğlu Hacı Mehmet tarafından yaptırılmıştır) tarihli kitabesinde tarih düşürdüğü görülmektedir. Kayhan Camii'nin kitabesinde tarih düşürdüğü kitabe şu beyitlerden oluşmaktadır;

*“Kayhan Camii yanmış idi bundan evvel
Arsası kalmış idi hali hayli zaman*

*Etdi inşasına bir abd-i Halil'i sebep
Lütfuna mazhar edip Hazret-i Rabbi Mennan*

*Sarf-ı himmet ederek bu eserle etti
Namin ibka bu güzergâhda beyne'l-akran*

*Ömrün efsun kılıp himmet-i sa`yin meşkûr eylesin
Böylece nice hayra muvaffak Yezdan.*

*Bil ba'dahü dedi bugüne Beha tarihin
Yaptı bu mescidi heman Halilürrahman”* ifadeleri bulunur.

Hicri 1280 senesine ait levhanın düşülen tarihini/imzasını “Baba Efendizâde Reşâdetlü el-Hâc Bahâüddin Efendi” yazmıştır.

Bursa'da Bugün adlı gazetede yer alan ifadelere göre;

“Karahisar ahalisi eşrafından olup, asakir-i şahane kolağalarından mütekaidrifatlı el-Hâc Halil Efendi'nin müceddeden ihyasına muvaffak oldukları Kayhan Cami-i şerifine Baba Efendizâde Reşâdetlü el-Hâc Bahâüddin Efendi'nin teberrüken söyledikleri tarihtir. Ketebühü el-fakir Eşrefzâde Es-seyyid Ali Sırrı

gufirelehuma” (İbrahim Ethem Gören, Dünya Bülteni, Bursadabugun, 2011);
Yine aynı tarihlerde Güler’in belirttiğine göre, “*Hattat İbrâhim Efendi’nin Büyük oğlu Mehmed Şevkî Efendi’nin doğumuna Baba Efendi Dergâhı şeyhi Baha Efendi tarafından tarih düşürülmüş ve bu tarih 1858 (H. 1275)’dir* (Güler, 2020: 1-28).

Şeyh Hacı Mehmet Bahâüddîn Efendi, 13 Cemâziyelevvel 1320 ve 4 Ağustos 1318 Pazar günü (Mehmet Şemseddin, 1332: 187-196) (18 Ağustos 1902 Pazar) tarihinde muzdarip olduğu kalp hastalığından kurtulamayarak Bursa’da yaşamını yitirmiştir. Cenazesi hükümet konağı civarındaki tekkenin/dergâhın bahçesinde babasının yanına defnedilmiştir (Kepecioğlu, 2009:169; Kumaş, 2011:71; Mehmet Şemseddin, 1332: 187-196). Mezar taşında Badî Efendi’nin (19.yüzyıl, hattat, kâtip, Osmanlı müellifi, ö.1908),

*“Şeyh-i tarik-ı Nakş-bendya’ni o derya-yı’ulum
Hacı Baha’e’-d-din Efendi nam ol sahib’i’ata*

Rihlet deminde geldi bir derviş tarihin didi

‘Azmitdi şahn’ı cennete Ya Hak diyüp Hacı Baha

Bir derviş (Pehlivan, 2018: 34-36; Mehmet Şemseddin, 1332: 187-196)” *sözleri yazılıdır.*

Şhreküstü caminin yanındaki Şhreküstü Mezarlığı’na birçok âlim, tarihçi ve şair gömülmüştür. Burada Pars Bey’in ve kardeşi Yakup Bey’in medfun oldukları türbede bulunmaktadır. 1216/1801 yangınında cami ve tekke yanmış, Pars Bey’in soyundan gelen Ahmed Baba Efendi, tekkeyi Atatürk Caddesi’ndeki postane ve İş Bankası karşısında yeniden yaptırmış ve cami yerinde bırakılmıştır. 1904 yılında yol açılması dolayısıyla mezarlığın bir bölümü yola gitmiştir. Diğer cami hazirelerindeki ve yol kenarlarındaki kaybolan türbe ve kabirlerin tespiti imkânsız hale gelmiştir (Kemaloğlu, 2022: 15).

5. Şeyh Hacı Mehmet Bahâüddîn Efendi ve Müzik

Nakşibendî Ahmed Baba Efendi Tekkesi, Bursa’nın musiki ocaklarındandı. Tekkede fasıllar, musiki sohbetleri tertip edilirdi. Tekkenin mescidi, tevhidhânesi, derviş hücreleri, aşhânesi ve 43 odalı haremi bulunmaktaydı. Tekkede usûl günleri yemek yenir, ilerleyen saatlerde de zikir çekilirdi. Bursa çevresinden ve hatta İstanbul’dan, tekkeye bestekârlar, hanendeler ve sazandeler de iştirak ederdi (Çetintaş, Umur Baha’nın vefatı, 2012).

“Asırlarca Celveti Tekkelerinde icra edilen dini musiki, ilhamını Üftade ve Aziz Mahmud Hüddai'den almıştır. Üftade'nin Vakıat'ta Taptuk Emre'nin Şesta, yani altı telli sazı olduğundan bahsetmesi, onun musikiye olan meyline delil olarak gösterilmektedir. Üftade'den sonra gerek Üftade Tekkesinde gerekse Hüddai Tekkesinde musiki faaliyetleri hızlanarak devam etmiştir” (Kara, 1993; 326).

Şeyh Said Efendi, kardeşi Şeyh Hacı Baha Efendi'nin ilk hocalarındandır. Baha Efendi, şair Ziya, Eşref Paşa ve daha birçok edebi şahsiyetten ders almıştır. Mesnevi okuyucu Hoca Hüsanı Efendi'nin bilim ve olgunluğunun mirasçısı sayılırdı (Kumaş, 2011:71).

XIX. yüzyıl kalan iki santurdan (santur, Irak, İran ve Hindistan kökenli bir çalgıdır. Yamuk şeklinde genellikle ceviz ve benzeri egzotik ağaçlardan yapılan bir kutu şeklinde olan klasik bir santur, 72 ila 160 telden oluşur. Bu teller üzerine, yine ahşaptan yapılan küçük mızraplar ile vurma yoluyla çalınmaktadır.), biri Etem Ruhi Üngör koleksiyonunda, bir diğeri ise Şeyh Hacı Baha (Bahâüddîn) Efendi'ye aittir (Işık, 2011: 152).

Sonuç

Türkiye'nin fethi sonrası yeni vatanın dinî, iktisadî hayatı, İslamlaşma ve Türkleştirme sürecinde, Gâziler, Ahiler, Bacılar, Abdalar ile Ahiler adıyla varlıklarını sürdüren yapılar Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında olduğu gibi, gelişip, yayıldığı zamanlarda da etkili olmuşlardır. Hatta bu yapılar Osmanlı Devleti'ni yıkılış döneminde ve yeni Türk devletinin kuruluşunda da takındıkları tutum ile de etkisini göstermiştir. Bu bağlamda Bursa bir tarikat, cemaat, tasavvuf şehri olduğu, İstanbul'a yakınlığı, doğu ve batı kültürü arasında biri sınır ve çıkış merkezi olduğu içinde önemli bir konuma sahiptir. Diğer şehirlerdeki tekke, dergâh, zâviye ile ribat vb. yapılar kentli/köylü ilişkisi ile göçerler arasındaki diyalogu kurduğu gibi, buralarda düşüncelerini sosyal çevrede iletebilmekteydiler.

Osmanlı Devleti'nde ve hatta ardılı olan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin de sosyal hayatın her sahasında devlet/tarikat/tekke/cemaat ilişkilerini çok rahatlıkla gözlemleyebiliriz. Bu ilişki her şehirde farklı şekilde tezahür edebilir. Başkente yakın olan bir şehirdeki devlet-cemaat ilişkisi ile sınır veya kırsaldaki devlet/tarikat ilişkisi farklıdır. Ahmed Baba Efendi Tekkesi ve tekke şeyhleri bu kapsamda devletle karşı karşıya gelmemiş ancak modern, batı ve Türk kültürünü bir arada eritmiş çağdaş bir yapı arz etmektedir. Bu tekkenin şeyhlerinden birisi Bahâüddîn Efendi'dir.

Tarih düşürme sanatındaki örnekleri, rütbe, kibir ve gururun gelip geçici oluşunu anlatan kaside ve şiirleri, toplum hayatında etkinliği ile cemiyet sorunlarını padişaha iletebilecek kadar saygın oluşu Bahâüddîn Efendi'ye haklı bir itibar vermiştir.

Şeyh Bahâüddîn Efendi sadece bir tarikat şeyhi olmayıp, ayrıca iyi bir Tasavvuf müziği icracısıdır. Bursa çevresinde tekke ve tekke hayatı denilince akla ilk gelen karakterlerden biri olan Ahmed Baba Efendi Tekkesi Şeyh Bahâüddîn Efendi, sahip olduğu mütevazı hayatı, eğitim ve ilme verdiği önem, yetiştirdiği evlatlar itibariyle hem Pars Sülalesi içerisinde hem de Bursa'da kayda değer bir yer edinmiştir. Bu durum ise onunla temas kuran insanların doğru istikametlerde ilerlemelerine vesile olmuştur.

Kaynakça

- 1315 Duhullülere Mahsus Künye Defteri, Hakkı Baha-17 No'lu Künye Defteri, KHO Arşivi.
- Ağca, H. (2007). "Pars, Hakkı Baha" Maddesi, Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi, C.7, O. Cihat-Süyünşiyev, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Akkılıç, Y. (2002). Bursa Ansiklopedisi, 4.cilt, Bursa: Burdef Yayınları.
- Arslan, B. (2018). "Pars, Hakkı Baha" Maddesi, İzmir Kent Ansiklopedisi, s.168-172.
- Aslan, N. (2007), Bursa Halkevi Uludağ Dergisi ve Türk Devrimi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Bahâ, Şeyh Mehmed Bahâeddin Efendi, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/baha-seyh-mehmed-bahaeddin-efendi> Erişim Tarihi: 02.04.2023
- Bozkurt, C. (2015). "Millî Mücadele Döneminde Muhittin Baha Pars", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi, Sayı:56, Bahar, s.11-32.
- Bursa Gazeteciler Cemiyeti (2021a). "Pars Ailesi", <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/pars-ailesi.html> Erişim tarihi: 14.11.2022.
- Bursa Gazeteciler Cemiyeti (2021b). "Baha Efendi (Hacı, Şeyh)", <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/baha-efendi-hac%C4%B1-seyh.html> Erişim Tarihi: 20.02.2021
- Bursa Tarihi Çarşı ve Hanlar Birliği (2022). "Bursa'da Tarihi Yapılar/Bursa Çarşısında Dergahlar", <https://www.btch.org.tr/bursa-hakkinda.php?id=26> Erişim Tarihi: 20.02.2021
- Bursa Da Bugün (2011). "Tarihi Camiden Çalınan Kitabe Yerine Asıldı", <https://www.bursadabugun.com/haber/tarihi-camiden-calinan-kitabe-yerine-asildi-11722.html> Erişim Tarihi: 23.03.2021
- Bursalı Mehmed Tâhir Bey (1972). Osmanlı Müellifleri, İstanbul.
- Çam, M (2019). "Bursa'da Bir İrfan Ocağı Ahmed Baba Nakşibendî Tekkesi", Bursa Günlüğü, Eylül-Ekim-Kasım, Sayı: 7, s.62-65.
- Çavdar, R. T. (1989). "Bursa Kütüphaneleri", Kütüphanecilik Dergisi: Belge Bilgi Kütüphane Araştırmaları, (2), s.101-117.
- Çetintaş, B. (2012). "Umur Baha'nın vefatı", <http://adalar-postasi-guncel.blogspot.com/2012/03/17-2682.html> Erişim Tarihi: 20.02.2021
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: Y..PRK.DH., K:8, G:2.

- Güler, S. (2020). “Bursa Yeşil Cami İmamı Hattat İbrâhim Efendi”, Artuklu Akademi, 7 (1), s. 1-28.
- Hatıra Yahud Mirat-I Brusa, Haremeyn Muhteremeyn Payellulerinden Şam-ı Şerif Kadısı Esbak El Seyyid Hasan Taib Efendi, Maarif Nezaret Celilesinin Fi 17 Zilkade Sene 324 ve Fi 20 Kanun Evvel Sene 322 Tarih ve Üçüncü Cildin 281/1301 Numerolu Ruhsatnamesiyle, Hüdavendigâr Vilayeti Matbaasında Tab Olunmuştur, Sene 1323(1905-06).
- Hicri 1287 (1870) Tarihli Hüdavendigâr Vilâyeti Salnamesi, defa 1, Hüdavendigâr Matbaası, Bursa.
- Huyugüzel, Ö.F. (2000). İzmir Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950), Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hüdavendigâr Vilayeti Salnâmesi (1292/1875).
- Hüdavendigâr Vilayeti Salnâmesi, Sene 1288/1871, 2. Sene, Matbaa-i Vilayet-i Hüdavendigâr.
- Hüdavendigâr Vilayeti Salnâmesi, Sene 1289/1872, 3. Sene, Matbaa-i Vilayet-i Hüdavendigâr.
- Hüdavendigâr Vilayeti Salnâmesi, Sene 1290/1873, 4. Sene, Matbaa-i Vilayet-i Hüdavendigâr.
- Hüdavendigâr Vilayeti Salnâmesi, Sene 1291/1874, 5. Sene, Matbaa-i Vilayet-i Hüdavendigâr.
- Hüdavendigâr Vilayeti Salnâmesi, Sene 1293/1876, 6. Sene, Matbaa-i Vilayet-i Hüdavendigâr.
- Hüdavendigâr Vilayeti Salnâmesi, Sene 1294/1877, 7. Sene, Matbaa-i Vilayet-i Hüdavendigâr.
- Hüdavendigâr Vilayeti Salnâmesi, Sene 1295/1878, 2. Sene, Matbaa-i Vilayet-i Hüdavendigâr.
- Işık, S. T. (2011). Türk Musikisinde Santur, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Kadan, Ü. (2018). Hüdavendigâr Vilayeti'nin Kuruluşu, Teşkilatı ve İdaresi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi
- Kaplanoğlu, R. (1988). Bursalı Şair ve Yazar ve Ünlüleri Ansiklopedisi, İstanbul: Avrasya Etnografya Vakfı.
- Kaplanoğlu, R., (2016). “Karaşeyh Mahallesi”, https://www.bursa.com/wiki/Karaseyh_Mahallesi (Erişim tarihi: 20.02.2021).
- Kara, M. (1987a). “Bursa Tekkeleri ve Tasavvufi Hayat Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2 (1), s.77-88.
- Kara, M. (1987b). “Bursa Tekkelerinin Alfabetik Olarak İsimleri ve Belli Başlı Kaynaklar”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sayı: 2, Cilt: 2, Yıl: 2, s.89-98.
- Kara, M. (1993). Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler, Uludağ Yayınları.

- Kara, M. (2022). “Bursa Çarşısında Dergâhlar”, <https://www.bursaarastirmalari-merkezi.com/bursa-carsisinda-dergahlar/> Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2021.
- Karahan, A. (1943a). “Ölümünün Yıl Dönümü Hakkı Baha Pars”, *Anadolu*, Sayı:9129, 22 Ocak 1943 Cuma, s.2.
- Karahan, A. (1943b). “Ölümünün Yıl Dönümü Hakkı Baha Pars”, *Hakkı Baha Pars 1879-1942 Hayatı Şahsiyeti Eserleri Hakkında*, Karahan, A.-Pars, V. B., İzmir, s. 92-91.
- Kemaloğlu, M. (2022). *Hakkı Baha Pars: Hayatı ve Eserleri (1879-1942)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anlara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Kepecioğlu, K. (2009). *Bursa Kütüğü*, Cilt: I, Yay. Haz. Hüseyin Algül-Osman Çetin-Mefail Hızlı-Mustafa Kara-M. Asım Yediyıldız, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Köç, A. (2017). “Kırım Savaşı Sonrasında Anadolu’ya Göç Eden Silistreli Muhacirlerin İskânı”, *Uluslararası Bolvadin Sempozyumu*, Afyon, Türkiye, 13-15 Ekim 2017, (1), s.29-55.
- Kumaş, N. (2011). *II. Abdülhamid Döneminde Bursa’da Sosyal Hayat (1876-1909)*, Doktora Tezi Bursa: Atatürk Üniversitesi.
- Mehmet Şemseddin (1332). *Yâdigari Şemsi, Mısri Dergâhı Seccâdeneşini*, Matbaa-i vilâyet. Neylâ ve Bekir Peynircioğlu arşivi.
- Öztürk, Y. (2014). *Kuruluşundan 1950’ye Kadar Bursa Belediyesi ve Hizmetleri*, Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Pehlivan, N. (2018). “Pars Beyler”, *Yeşil Bursa Dergisi*, Kurtuluş Savaşının Kadın Efeleri Sayısı, Yıl: 5, (19), Kış, s.34-36.
- Subaşı, C. (2007). *Hüdâvendigâr Vilayeti Salnamelerine Göre Bursa Sancağı İdaresinde Bulunan Kurum, Çalışanlar ve Demografik (Nüfus) Yapı (H. 1287 1288-1289-1290-1291-1292-1293-1294-1295)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Tek, A. (2007). “Tekkeler Kapatılmadan Önce Nakşîliğin Bursa’daki Tarihi Süreci”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16 (1), s.211-240.
- Vakıf Kayıtlar Arşiv (2022). “Belge Örnekleri”, <https://www.vgm.gov.tr/kurumsal/vakif-kayitlar-arsivi/belge-ornekleri> Erişim Tarihi: 20.02.2021
- Vurgun, A. (2018). *II. Abdülhamid Döneminde Bursa’da Eğitim-Öğretim Faaliyetleri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

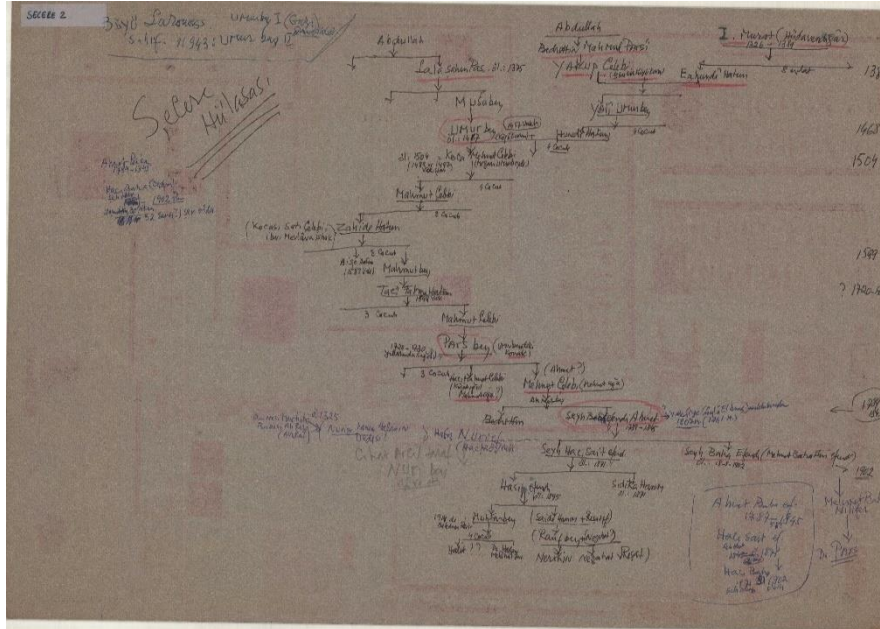
Ekler

Ek-1:

والقاری فی حجة ینشا	
ارکان ولایت	
استاذ المولایلو شانیته ثانیته	ساکر ولایت صاحب ملائک افندی دفتر دار ولایت نزهت افندی مکتوف ولایت طاهر ملک
مجلس اراک و ولایت	
رئیس ولایت	
اعضای اجتهاد	
اعضای طب	
مدرس قوی باشیلو	شیخ بنه الدین افندی رضنا افندی عبدالله اندون اغنا
حاکم ولایت دفتر دار ولایت مکتوف ولایت باشکا تبحارف ملک	ثانیته
دقیق احمد بلبل مقیدن شاد افندی دیگری مراد افندی دیگری رضنا افندی	
خواجگان	

Hüdâvendigâr Vilayeti Aza-i Müntehiyin'i Şeyh Bahâüddîn Efendi (Subaşı, 2022: 11)

Ek-2:

Pars Bey Ailesi Şeceresi (Neylâ ve Bekir Peynircioğlu Arşivi)

Ek-3:

Ahmed Baba Efendi Tekkesi Fotoğrafı (Neylâ ve Bekir Peynircioğlu Arşivi)

Ek-4:

Şeyh Bahâüddîn Efendi'ye Ait Santur (Işık, 2011:152, 153, 180)